

МАГІСТЕРСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС – НОВА ПАРАДИГМА ЯКОСТІ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено аналізу початкового етапу, перших кроків на шляху розвитку теорії і практики магістерської професійної підготовки викладацьких кадрів для вищих навчальних закладів в умовах пріоритету особистості з метою досягнення її вищої якості за спеціальністю “Педагогіка вищої школи”.

Ключові слова: професійна підготовка викладача, вища школа, магістратура, педагогіка вищої школи, професійна цінність.

У ситуації, що склалася, кожен викладач доходить до усвідомлення того, що в питаннях організації своєї викладацької діяльності безглуздо розраховувати на ті знання, які отримані за своєю спеціальністю навіть п'ять років тому. Досвід підказує: якщо хочеш щось кардинально змінити або підвищити якість свого професійного життя, слід розраховувати тільки на постійне збагачення не лише знань, а й власних поглядів, думок і ставлень, вибудовувати у своїй свідомості власну унікальну реальність, свій унікальний світ, який повністю відрізнятиметься від того, що культивується сьогодні у звичному університетському середовищі і що не відповідає істинним потребам й устремлінням, призначенню професійної діяльності саме в цей час – сьогодні, що вимагає і від держави, і від кожного викладача поставити себе, своє “Я” на належне місце у глобальному цивілізованому світі.

Таку реальність в Україні покликана створити молода магістратура з підготовки викладача вищої школи до нової професійної діяльності.

Мета статті – висвітлити можливості удосконалення професійної підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури.

Офіційно поняття “магістр” означає освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра або спеціаліста здобув поглиблені спеціальні знання, набув досвіду їх застосування для розв'язання професійних завдань у певній галузі народного господарства. Програма підготовки в магістратурі надає випускникові знання й навички наукової, педагогічної та дослідницької діяльності. Випускникові присвоюється кваліфікація магістра й видається диплом, у якому визначається спеціальність підготовки або галузь знань [6, с. 599].

Таке офіційне визначення самого поняття “магістр” мало нагадує про новостворену професійно-освітню реальність, яка має бути набагато цікавішою, комфортнішою й досконалішою, ніж та, що вже існує у кожного, хто прийшов сьогодні до магістратури. Ця новостворена реальність у магістратурі має стати персоналізованою, тобто повинна визнавати магістра вищою соціально-духовною цінністю, інтелектуально-моральне здійснення якої реалізується шляхом вільного волевиявлення самим магістром свого внутрішнього “Я”, що є абсолютно неповторним, відмінним від “Я” інших.

Так у загальному вигляді розглядається значення поняття “персоналізм” у сучасній філософії не тільки в Україні, а й в інших країнах Європи.

Це означає, що в перші ж дні навчання в магістратурі ВНЗ надзвичайно важливим є, перш за все, запропонувати таку “магістерську вищість навчання”, в якій кожному магістру надається можливість виявити свою неповторну індивідуальність, особливу лінію самоздійснення творчої поведінки, своє нове “Я”, незважаючи на відмінності між людьми у знаннях, почуттях, ставленнях, уподобаннях, ідеологічних розбіжностях.

У нашому дослідженні запропоновано такий магістерський особистісно орієнтований педагогічний процес, який розглядається нами як *“сучасний педагогічний процес духовного взаємозбагачення викладачів і магістрів в умовах духовної взаємодії, психологічного комфорту, діалогічної культури й інтелектуальної співтворчості”* [5, с. 37].

Зупинимось на науковому обґрунтуванні особливостей запропонованого нами магістерського педагогічного процесу.

1. Ми виходили з того, що магістрам необхідно запропонувати такий спосіб навчання, який вони “перенесуть” у свою майбутню викладацьку діяльність у процесі роботи зі студентами. Ми не нав’язували жорстких формул проведення запропонованого нами магістерського педагогічного процесу, але під час навчання тільки вибудовували разом з магістрантами його особливості.

Щоб підкреслити вищу сходинку магістерського навчання в умовах магістратури, ми пропонували і самим собі (викладачам магістратури) в його організації керуватись не існуючими навчальними планами і програмами, а наявними у магістрантів знаннями, їхньою готовністю до сприйняття, зокрема, складного теоретичного навчального матеріалу, спрямованого не тільки на раціональне його засвоєння, а й на особистісне передавання викладачем свого ставлення до нього, надання йому особистісної мотиваційної значущості в процесі викладання.

Перевага такого підходу до організації магістерського навчання полягає в тому, що воно дає магістранту можливість з позицій не “чистого спостерігача” сприйняти нову магістерську реальність, у якій, за словами одного магістранта, “слід багато думати, входити в єдність з новою реальністю, безпосередньо її переживати й по-іншому осмислювати”.

2. Визначення й надання можливості сприймати магістерський педагогічний процес як *життєву цінність* майбутньої професійної діяльності магістра, що стає нагальною вимогою часу. З огляду на притаманну педагогічній діяльності викладача вищої школи багатосуб’єктність, методологічне значення ціннісної визначеності особистості магістра полягає в подоланні суперечності між нагальністю впровадження результатів аксіологічних досліджень у свою майбутню викладацьку діяльність та відсутністю обґрунтованої нової гілки прикладної педагогіки вищої школи, побудованої на аксіологічній основі.

Відстоюючи своє право бути несхожими на інших, магістранти, навіть не підозрюючи цього, виголошують на заняттях власні цінності, почи-

нають боротися за них з усталеними стереотипами, не погоджуючись із цінностями інших. Відповідно до цього формуються, дещо змінюються або закріплюються різні способи ставлень до світу і до певних педагогічних та життєвих цінностей.

Тому ціннісну визначеність особистості магістра ми тлумачимо як природне, впорядковане ціле, як механізм оволодіння людиною законами духовного становлення й саморозвитку, інструмент мислення, умовиводів, звичок, причину появи нових реалій і усвідомлень, врешті-решт, рушій загального розвитку особистості, генеральну лінію життя.

Дані численних педагогічних експериментів свідчать: те, що людина зазвичай дійсно цінить, є стимулом, за рахунок якого вона змінюється і процвітає, збагачує стиль свого життя, спосіб дій, не ухиляючись при ускладненні обставин від вибраного нею шляху. Якщо взяти до уваги зв'язок ціннісного визначення з усією життєдіяльністю людини, то виникає необхідність пізнання того, за яких педагогічних умов цей зв'язок успішно реалізується.

З цією метою особливої актуальності набуває необхідність проведення викладачами педагогічних дискусій у сучасному магістерському навчально-виховному процесі, адже ціннісний зв'язок навіть у дорослих людей не завжди є тільки позитивним.

Важливими й актуальними завданнями сучасної педагогічної науки у зв'язку з цим є спільне з магістрантами концептуальне визначення сучасних тенденцій еволюційного розвитку людства, людини та України, ролі сучасної викладацької практики в адаптуванні людини до існування можливих у світі та Україні руйнівних наслідків, цілеспрямоване колективне й доцільне зіставлення та наукове порівняння ціннісної визначеності людей у процесі осягнення та формування соціальних, моральних, інтелектуальних і духовних цінностей, щоб успішно здійснити перехід на якісно новий рівень еволюційного розвитку через усвідомлення кожною особистістю необхідності докорінної зміни своєї поведінки у її відносинах з навколишнім середовищем та людиною.

Для цього в процесі магістерського навчання важливим є також виявлення та прийняття педагогічних правил і педагогічних умов створення оптимальної моделі організації прийняття не стільки правильного, скільки ефективного рішення в процесі цілеспрямованого формування у магістрантів ціннісної соціально значущої визначеності.

3. Доцільне цілеспрямоване використання в магістерському педагогічному процесі великого розмаїття досвіду особистості кожного магістра, дорослої людини з вищою освітою, з різним уявленням про значення для неї освіти в магістратурі для іміджу, особистісного розвитку, набуття професіоналізму, а головне – для дійсного пізнання й усебічного розвитку самих себе.

Відомий психолог І.І. Русинка доводить: “Таке велике розмаїття людей з їх унікальними моделями реальності може бути величезною еволюційною силою, оскільки у нас з'явиться можливість вчитися в особистостей, імпринти і навчання яких дадуть можливість нам бачити, чути, відчувати такі речі, які ми самі раніше були навчені не бачити, не чути і не відчувати. Тільки вна-

слідок нашої звичної передчасної впевненості ми досить рідко використовуємо цю чудову можливість еволюціонувати у своєму розвитку”.

Натомість, зустрічаючи людину з іншою фразеологією, тобто з іншим баченням реальності, ми просто навіщуємо на неї ярлик такої, яка не здатна зрозуміти щось дуже важливе... У свою чергу, знання того, як і на основі яких принципів формуються реальності інших людей, сприяє послабленню догматизму та посиленню відкритості і розвитку свого “Я” [4, с. 63–64].

Так, саме на цьому етапі взаємодії розвиток і саморозвиток магістрантів набувають другого дихання, коли, як правило, магістри легко дізнаються, що і як можна змінювати в собі, чому так глибоко живуть застарілі домінанти. Тоді з’являється впевненість у собі або сумнів, починають домінувати інша мета і нові професійні мотиви, з’являються із глибин внутрішнього “Я” навіть нездоланні поки що бажання вийти за межі вузьких тунелів існуючої професійної реальності, намагання подивитися на неї по-іншому.

Магістр у цьому випадку, як свідчать попередні результати реалізації нашої дослідної моделі удосконалення магістерського педагогічного процесу, як правило, зіставляє своє уявлення, яке раніше склалося про викладацьку діяльність, з більш прогресивними уявленнями своїх одногрупників, з їхніми більш конкурентоспроможними моделями і робить усвідомлений самостійний вибір шляхів свого професійного самовдосконалення.

Таке особистісне порівняння – це водночас і інструмент аналізу свого професійного призначення, який найбільш випробуваний і гарантує подолання напруженості та створення ситуацій успіху.

Отже, в магістерському педагогічному процесі набагато важливіше надати магістрам можливість під час викладання зрозуміти себе, що означає змінитися, перевершити самого себе, навіть змагатися не із середовищем, а з самим собою, в основу чого покладено відомий принцип “стимул-реакція”.

Численні психологічні й педагогічні експерименти цілком підтвердили такий науковий висновок: “Як тільки позитивно змінюється Я-образ людини, її особистісні проблеми і завдання розв’язуються швидше й без надмірних зусиль. Стабілізується самосвідомість, що надає людині спокійну впевненість у своїх можливостях” [1, с. 186].

4. Магістр у магістерському педагогічному процесі прирівнюється до вченого-дослідника, що найбільш точно характеризує його навчальну реальність. Він має вільно на кожному занятті висувати свої власні гіпотези, повинен погоджуватись або брати під сумнів ті, які запропоновані в аудиторії й пов’язані з тематикою заняття. Особлива роль надається осмисленню магістрантами нових педагогічних фактів, щоб вільно орієнтуватись у потоці інформації, яка потрапляє в їхнє розпорядження, та вміти нею користуватись, піддавати її суворій перевірці, відрізняти наукові факти від простої інформації, що мусить сформувати в себе здатність до самоконтролю.

Основним завданням викладача, організатора магістерського педагогічного процесу є його спрямованість на те, щоб магістри в результаті цього процесу досягали певної вищості в розвитку своїх творчих можливостей, набували нового дослідницького досвіду, досвіду незалежного сприйняття знань в атмо-

сфері довіри та діалогу в процесі вільного й захопливого пошуку, створюючи на заняттях умови реальної витонченості сприйняття нових знань, особливої відповідальності в умовах організованої висококваліфікованим професорсько-викладацьким складом університетів наукової співтворчості.

Такий магістерський процес його суб'єктами повинні розуміти як об'єктивну необхідність, як істинну шкалу цінностей у процесі досягнення своєї професійної мети, а саме високої досвідченості й професіоналізму як джерела оновлення, зростання, сили й професійної мужності в процесі усвідомленої зміни уявлень про себе, що гарантує еволюцію свідомості кожної особистості магістранта.

Аналіз попередніх результатів дослідження особливостей магістерського педагогічного процесу показав: причина таких визначених нами особливостей пояснюється набуттям магістрантами в цьому процесі досвіду нового ефективного педагогічного мислення, яке в магістерському педагогічному процесі досягається притягальною силою нової педагогічної думки викладачів, що виникає як наслідок стимулювання наполегливого порівняння зі старими уявленнями про діяльність викладача за рахунок його "особистісного магнетизму". У чому ж він полягає?

У нашому дослідженні про одного з таких викладачів магістранти написали:

"Ніколи й ніхто не говорив з нами з більшою ясністю, з більшою стислістю, більш вагомо і не припускав у своїх промовах менше порожнечі і пустослів'я".

"Кожна частина Вашої лекції була по-своєму чарівна. Ми не могли ні кашлянути, ні відвести від Вас погляд, побоюючись щось пропустити".

"Говорячи, Ви панували і все робили на свій розсуд. Усіх нас Ви робили то сердитими, то задоволеними, то щасливими. Ніхто краще за Вас не володів нашими думками й нашими емоціями".

Отже, організувати успішний педагогічний процес в умовах магістратури означає створити особливе середовище для навчання. Цей процес, за нашим визначенням, пов'язується з високим духовним та інтелектуально-емоційним навантаженням, центральною частиною й результатом якого має бути духовна взаємодія викладачів і магістрантів з першого дня навчального спілкування.

Викладачам, які першими заходять в аудиторію магістрів, ми робимо авторські самонастанови, зокрема, такі: "Внесіть в аудиторію радість організованого Вами захопливого творчого співпереживання й професійного життя!" Під такою професійною настановою ми маємо на увазі демонстрацію викладачем "радісті гуманного, високодуховного й цілковито "гуманітаризованого" професіоналізму" [2, с. 9].

З цією метою з усією відповідальністю доводимо, що професіоналізм або його відсутність рекомендуємо не піддавати в магістерській аудиторії прямолінійному осуду, різко не критикувати, "а розважливо й глибоко аналізувати спокійно, з великою гідністю (саме так – з гідністю!), розповідати не лише про здобутки, а й про втрати, прорахунки, помилки. І розпо-

відати так, щоб магістри зрозуміли й сприйняли стан душі викладача, його боління, тривоги, мрії. Є нелегка переоцінка цінностей, болючі присуди, однак загалом маємо не розпач, а неспокій, не сум'яття, а бентегу, коли в очах – і сонце, і сльоза” [3, с. 21].

Таке нами посилене емоційно-ціннісне ставлення до організації магістерського педагогічного процесу, спрямованого на підготовку викладача вищої школи, ми пов'язуємо не тільки з успішним розвитком педагогічного професіоналізму викладача, а й з формуванням у нього навичок стійкого та дієвого духовно-ціннісного емоційного процесу викладання, яке ми розглядаємо як найважливіший його внутрішній резерв знаходження для цього розмаїття надійних шляхів до високих інноваційно-творчих досягнень у повсякденній педагогічній діяльності майбутнього викладача-майстра, як свідоме, суспільно зумовлене особистісно-емоційне регулювання своєї професійної поведінки в будь-якій складній або зовсім непередбаченій педагогічній ситуації.

Отже, відповідно до нашого розуміння сутності магістерського педагогічного процесу, спрямованого на підготовку викладачів вищої школи, магістрам під час навчання необхідно визнати і сприйняти його як абсолютно адекватний тому, який вони самі будуть організовувати у студентських аудиторіях після закінчення магістратури, що вимагає від них (не говорячи про викладача магістратури) високого рівня психологічної культури. Звідси – наступна особливість магістерського педагогічного процесу.

5. За нашою концепцією, вона означає *органічне поєднання педагогічної діяльності викладача й магістра в єдиному активному і взаємно-пізнавальному педагогічному процесі*.

Така єдність досягається всіма засобами, що сприяють розвитку взаємно зумовленої мотивації, в якій єдині і мета, і стиль мислення, і спільна захопленість, і адекватна самооцінка, і взаємна повага, і спільне задоволення результатом. Цьому сприяють: спільне сприйняття цільової установки, отримання викладачем розумної педагогічної дистанції в процесі навчального спілкування, його вміння стимулювати будь-яку творчу знахідку або виявлену серйозну й неочікувану самостійність у процесі оригінального розв'язання педагогічних завдань, динамічне активно-творче керівництво піднесенням особистісного статусу магістрантів у процесі спільного пошуку педагогічної істини в процесі організованої викладачем їхньої взаємної зацікавленості.

Ці аспекти не можна розглядати в магістерському педагогічному процесі ізольовано один від одного, оскільки вони є взаємопов'язаними, але ототожнювати їх не можна.

Висновки. Таким чином, магістерська підготовка викладача вищої школи є процесом складним і досить багатограним. Утім, уже попередні результати дослідження доводять: цілеспрямоване її модифікування і кваліфіковане здійснення за певних педагогічних умов (духовної взаємодії викладачів і магістрантів, високого рівня психолого-педагогічної культури, володіння ефективним сучасним досвідом організації науково-дослідної роботи, воло-

діння оригінальними методами викладання, стимулювання вільного творчого самовиявлення, свободи мислення тощо) дає очікуваний ефект.

Список використаної літератури

1. Гуменюк О.Є. Психологія Я – концепції : монографія / О.Є. Гуменюк. – Т. : Екон. думка, 2002.
2. Корсак К. Політика й освіта: розбіжності між гаслами та справами / К. Корсак // Науковий світ. – 2011. – № 12. – С. 9.
3. Славинський М. Коли в очах і сонце і сльоза... / Микола Славинський // Науковий світ. – 2011. – № 12. – С. 21.
4. Русинка І.І. Психологія : навч. посіб. / Іван Русинка. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Знання, 2011. – 407 с.
5. Сущенко Т.И. Особенности педагогического процесса высшей школы в эпоху приоритета личности / Т.И. Сущенко // Научный поиск в воспитании: парадигмы, стратегия, практика : 3-я Международ. науч.-практ. конф. 24–25 марта 2011 года : сб. доклад. и тезисов выступлений. – М. : МГПИ, АПК и ППРО, 2011. – 438 с.
6. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Т.І. Туркот. – К. : Кондор, 2011. – 628 с.

Стаття надійшла до редакції 13.08.2013.

Сущенко Т.И. Магистерский педагогический процесс – новая парадигма качества высшего профессионального образования

Статья посвящена анализу начального этапа, первых шагов на пути развития теории и практики магистерской профессиональной подготовки преподавательских кадров для высших учебных заведений в условиях приоритета личности с целью достижения ее высокого качества по специальности “Педагогика высшей школы”.

Ключевые слова: профессиональная подготовка преподавателя, высшая школа, магистратура, педагогика высшей школы, профессиональная ценность.

Sushchenko T. Magister pedagogical process – a new paradigm of quality of higher education

The article analyzes the initial phases, the first steps towards the development of the theory and practice of master training of teachers for higher education institutions in terms of priority of personality in order to achieve its high-quality “Pedagogy of Higher Education”.

The paper submitted to the author’s definition construct “Masters personally oriented educational process”.

Identified and scientifically proved particularly copyrights master’s pedagogical process. Based on the author’s experience provides a definition of the value of certain individuals of the master.

It is proved that the actual problems of modern pedagogy is to share with undergraduates conceptual definition of the current trends of the evolutionary development of mankind, the man and the Ukraine, the role of modern teaching practices in human adaptation to the possible existence in the world and the devastating effects of Ukraine, purposeful collective and appropriate comparison and scientific comparison of values certain people in the process of understanding and shaping the social, moral, intellectual and spiritual values in order to successfully make the transition to a qualitatively new level of evolutionary development through the understanding of each person required a radical change in his behavior in its interactions with the environment and man.

Key words: training teachers, high school, master, teaching high school, vocational value.